

Budai István: Talán...a továbblépés elé ¹

Visszatekintő

a MTA SZTB Szociális Munka Albizottság tudományos-szakmai műhelyeire

Érdekes egybeesés, hogy a 2014-es évhez köthető a hazai szociális munka válságáról az Esély folyóiratban először megjelent tanulmánynak és az azt követő vitának, valamint a szociális munka progresszióját és egyetemlegességét kifejező új globális definíció megalkotási folyamatának az időszaka (ld. Bugarszki, 2014; A szociális munka új globális definíciója, 2014). ²

Egyfelől a mélyülő válság folyamatai, történései, másfelől a szociális munka tárgykörében elindult tudományos kutatások jelentősen hozzájárultak, hogy néhány évvel később, 2017-ben a praxisban dolgozók, a kutatók, a tanárok akarásával és összefogásával megalakult a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Tudományos Bizottsága keretében a Szociális Munka Albizottság. Küldetésének meghatározása konszenzus alapján történt, miszerint az albizottság azokat a szakmai- és kutatási területeket és azok művelőit szándékozza megjeleníteni és megszólítani, amelyek és akik a szociális munka széles világát/valóságát tekintik tudományos kutatási céljuk és tevékenységük lényegének.

A globális definíció mentén az albizottsági szándéknyilatkozatban deklarálódott, hogy az alkalmazott szociálismunka-kutatások a társadalomtudományi orientáció alapján teoretikus, illetve gyakorlatközpontú, másrészt diszciplináris, illetve interdiszciplináris jellegűeknek tekintendők. Az albizottság feladatainak sorában többek között szerepel, hogy széles körű tudományos és szakmai nyilvánosságot teremtsen a szociálismunka-tárgyú kutatásokról és eredményekről. Terjeszti a szociális munkáról szóló új tudást, informálja a szociális területen dolgozó kutatókat, szakembereket, tanárokat, diákokat, valamint ösztönzi és támogatja az eredmények publikálását és népszerűsítését (Az MTA Szociális Munka Albizottság küldetése, 2017).

A szándékok megvalósítása érdekében az albizottság 2021-től tudományos-szakmai műhelysorozatot indított (többek között a Covid-19 következtében kényszerű, de azóta is) praktikus on-line formában. Az elmúlt öt akadémiai évben 2026 júniusáig összesen 18 műhelyre került sor, ebből hat tekintetében lehetőség nyílt egy-egy felsőoktatási szervezet (intézet, tanszék) keretei között működő kutatóműhely bemutatkozására. Másik hat alkalommal egy-egy régóta a szociális munka tárgykörét feltáró és elemző kutató személy széles körű munkásságának megismerésére adott lehetőséget. Egy újabb hat műhelyen pedig a szociális munka egy-egy átfogó témaköre és annak kutatása volt a fókuszban.

¹ A cím a több mint 20 évvel ezelőtti, a Háló - szakmai-közéleti lap 2005. évi szeptemberi számában megjelent cikkemre utal, amely a magyarországi felsőfokú szociális képzések akkori helyzetéről szólt.

² A definíció végleges változatát a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetségének (International Federation of Social Work IFSW) és a Szociális Munkás Képző Iskolák Nemzetközi Szövetségének (International Association of Schools of Social Work IASSW) 2014. évi közgyűlésén fogadták el.

Kutatóműhelyek magukról

Az albizottság elnökségének felkérésére az alábbi műhelyek vállalkoztak a kooperációra és bemutatkozásra az elmúlt öt évben:

- Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszéke
- Miskolci Egyetem Alkalmazott Társadalomtudományi Intézete
- Partiumi Keresztény Egyetem (Nagyvárad) Humántudományi Tanszéke
- Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar Szociális Munka Tanszéke
- Széchenyi István Egyetem (Győr) Szociális Tanulmányok és Szociológia Tanszéke-
- Debreceni Egyetem Egészségtudományi Kar (Nyíregyháza) Szociális és Társadalomtudományi Intézet Társadalomtudományi és Szociális Munka Tanszéke.

2021-ben Szegeden a “Legendás gyakorlatok és megfigyelésük” témakörben fő kérdés volt, hogy vannak-e a szociális munka területén “jó (legendás) gyakorlatok”, s ha igen, miért nem láthatók ezek széles körben, miről szólnak a szakmai evidenciák, valamint miként lehetne eredményesebben művelni a szociális munka gyakorlati kutatásait? Előadók és hozzászólók voltak: Meleg Sándor, Héderné Berta Edina, Kormányos Klaudia, Szoboszlai Katalin, B. Erdős Márta, Kozma Judit és Budai István.

2022-ben Miskolcon a “Tudomány a szociális munkában – szociális munka a tudományban – Szemlélet, megközelítések, módszerek” témakörben a fő hangsúlyokat az e címben megfogalmazott gondolatok, a szociálpolitikai döntések hatása, valamint a külföldi munkavállalás hátrányos helyzetű csoportok körében témájú kutatások kapták. Közreműködő előadók Szabó-Tóth Kinga, Kozma Judit, Havas Virág, Gyukits György és Szirbik Gabriella voltak.

Az ELTE műhelyén a különböző sérülékeny társadalmi csoportokról szóló szociális munka kutatások kerültek napirendre, ezek között a mentális zavarral élők felépüléséről szóló narratívák, az utcán élő szerhasználók problémái, az önsegítés ereje, az önsegítő csoportok működése, az idősödés tranzitív változásai. Előadók és közreműködők voltak: Bulyáki Tünde, Szécsi Judit, Sági Judit, Szabó Lajos, Elek Zsuzsanna Réka, Darvas Ágnes, Szoboszlai Katalin és Temesváry Zsolt.

A nagyvárad műhelyén a “Tudományos-szakmai perspektívák az iskolai szociális munka intézményesülése kapcsán” témakörben, a szükségletek felismerésétől az élő gyakorlatig kontextusában az iskolai szociális munka intézményesüléséről, a lehetséges cselekvési terepekről, az e területen dolgozók sikereiről és kezdeti nehézségeiről, valamint az interdiszciplináris, -professzionális megközelítésekről szólt a bemutatkozás. Prezentáltak: Flóra Gábor, Homoki Andrea és Kiss János.

A 2022/23-as akadémiai évben Győrben többek között a szociális felsőfokú szakemberképzéssel szemben támasztott munkáltatói elvárások, a szervezetközi tudományos együttműködés problematikái, valamint a kutatások szerepe a tanulásmódszertan fejlesztésében

kérdései kerültek a fókuszba. Előadók voltak: Csizmadia Zoltán, Nárai Márta, Simonik Péter és Kóbor Krisztina.

A nyíregyházi bemutatkozáson egy komplex fejlesztési program eredményei, a szociális szakos diákok pályakép jellemzőinek állandóságai és változásai, a sajátos kutatásmetodikai kérdések, így a Szociális Munka Empowerment Skála felhasználása szakmai képességek mérésére, illetve a szociális munkások és kliensek online kapcsolatának szakmai, etikai kérdései voltak a témák elemei. Prezentáltak: Fábián Gergely, Rusiné Fedor Anita, Szoboszlai Katalin és Tóth Anikó Panna.

Kutatói pályák – kutatói pályán

“A kereső ember” címmel 2024-ben került sor Szöllősi Gábor kutatói pályájának bemutatására, aki az alábbi kérdéskörök mentén indított beszélgetést: hogyan keresi a válaszokat különböző szakmai és tudományos kérdésekre, mit jelentett a kutatásaiban “anno” az 1990-es évek közepén a gyermekvédelmi reform, milyen társadalmi problémákat formáló szereplők léteznek, miként értelmezhető a reflektív tanulás, valamint milyen viszony van a gyakorlati kutatás és a szociális munka tudása között?

Rácz Andrea kutatói tevékenységének prezentálása “Gyermekvédelmi kutatások különböző kutatói perspektívákból” címmel folyt, melynek során a gyermek, mint társadalmi érték, - befektetés, -konstrukció összefüggéseiről, a probléma-és segítő fókuszú ellátásokról, az áldozati narratívákról kaptak kimerítő tájékoztatást a résztvevők.

Héderné Berta Edina kutatói tevékenységének bemutatása során “A hatalom és a róla való vélekedések a szociális munkában” címmel a hatalom kereteinek értelmezése nyomán a szakmai tevékenység konstruktív struktúrák mentén történő vizsgálata került a diskurzus középpontjába.

2025-ben “Amikor a hivatás és a téma megtalál és alakít” címmel Nárai Márta kutatói pályájának bemutatása során alapvetően a kutatóvá válás folyamata, a társadalmi aktivitás, a civil társadalom és a nonprofit szervezetek vizsgálatai voltak a fókuszban.

A 2024/25-ös akadémiai évben Boros Júlia roma témakörökben és az iskolai szociális munka területén folytatott kutatói tevékenységének, valamint Temesváry Zsolt a hajléktalanság - lakhatás és a hajléktalanellátás tárgykörében Bázelen végzett kutatásairól történt részletes tájékoztatás.

Kurrens témák fókuszában

Szabó Lajos vezetésével, Szabó Judit Ágnes, Miklós Barbara és Mátics Katalin közreműködésével a “Tranzitív változások az idősödés útján” nagyvű kutatás részletes bemutatására a 2022/23-as akadémiai évben került sor. A legfontosabb résztémakörök voltak: a kutatás kiindulópontjai és céljai, a kutatási program kialakítása élettörténeti interjúk kvalitatív feldolgozása mentén. Továbbá a kollaboratív kapcsolati hozzájárulás szerepe az idősekkel folyó

interjúk során, tematikus, esetközpontú interpretatív megközelítés, továbbá a konzultációs modell, mint a másodlagos prevenció lehetséges útja témák kerültek a fókuszba.

Ugyanebben az évben B. Erdős Márta állított össze koncepciót “Az akadémiai doktori eljárás követelményrendszere a szociális munka/szociálpolitika tudományterületén” címmel, majd a műhelyen adta elő a témát és vezette a vitát. Központi kérdések voltak itt: a szociális munka tudományterületének hátrányos helyzete, a tudományos teljesítményindikátorok ellentmondásai, a javasolt kritériumok és követelmények rendszere.

A most befejeződő akadémiai évben igen nagy érdeklődést és aktivitást váltott ki a “Professzionalizáció – deprofesszionalizáció a szociális munkában” címmel 2025 őszén tartott műhely, amelyen először Bányai Emőke, Fehér Boróka és Tóbiás László kötetlen formában beszélgetett egymással a témáról. Érintették a deprofesszionalizációs folyamatokat a nemzetközi térben, a hazai képzettség és végzettség körüli dilemmákat, a szakmai kompetenciák és a hatalmi dimenziók összefüggéseit, az átalakuló munkaerőpiac szempontjait, valamint az eredményes professzionalizációs folyamatok külföldi tapasztalatait.

Ennek folytatására “Professzionalizáció – deprofesszionalizáció a szociális munkában 2.0” címmel került sor Juhászné Fazekas Zsuzsanna, Meleg Sándor és Tanító Zsófia felvezető előadásaival az alábbi témák mentén: a professzionalizáció és autonómia a család- és gyermekjóléti alapellátásban, a szociális munka és a hatalom viszonya, párhuzamos valóságok a szociális munka professzionalizációs és deprofesszionalizációs folyamatainak tükrében.

Az elmúlt 36 évben folyamatosan, a válság időszakában pedig különös jelentőséggel kerültek a terepen dolgozók, a kutatók és a tanárok figyelmének középpontjába a szakma etikai kérdései. Így a “Szociális munka (gyakorlati) kutatások etikai kihívásai” címmel sorra kerülő műhely keynote speaker szerepére Madácsy József, Vida Anikó és Tóth Anikó Panna vállalkoztak. Az általuk felvázolt részm témák: etikai és módszertani dilemmák és kihívások a szociális kutatásokban, Digitális technológiák és mesterséges intelligencia (AI) használata a szociális munka kutatásaiban (http1).³

Utóbbi témakör tartalmi széleskörűsége, dilemmái, alkalmazási és metodikai problémái szükségsszerűvé tették a folytatást. Így “Okos kutatási asszisztens vagy etikai aknamező? – Mesterséges intelligencia a szociális munka kutatásokban” címmel tartott műhelyen Tóth Anikó Panna adott részletes tájékoztatást az e tárgykörű kutatásairól. Többek között itt is felvetődött, hogy a Szociális Munka Etikai Kódexében érdemes lenne pregnáns módon megjeleníteni a tudományos kutatásokra vonatkozó passzusokat.

A fenti leltárszerű megjelenítés valamennyire indikátora is az utóbbi néhány év szociális munka tárgykörében folyó kutatásainak, amelyek persze nem fedik le a teljességet. Megállapítható, hogy a hat bemutatkozó ~~kutató-műhely~~ kutatóműhely tudományos, szakmai profiljának, az ott folyó kutatások főbb eredményeinek bemutatása keretében a diszkussziók központjába kerültek

³ A 2025/26-os akadémiai év műhelyek hang- és kép felvételei teljes egészében megtekinthetők a Szociális Szakmai Szövetség (3Sz) YouTube-csatornáján. Jelen lapszámban a professzionalizáció – deprofesszionalizáció téma első műhelybeszélgetésének összefoglalója szerepel, továbbá Meleg Sándor és Tanító Zsófia előadásukból formált tanulmányai is megtalálhatók.

a szociális munka permanens kérdései. Így a tudományos elméleti háttér és a praxis viszonyai, ellentmondásai, a kutatások – képzések összefüggései, a kutatások, valamint a projektek szerepe és hatása a szakma és a különböző metodikák fejlesztésében, a kutatási tapasztalatok beépítése a képzésbe és a mindennapi gyakorlatba. A bemutatott kutatások sorában ott voltak az elsősorban a terepre irányuló és a terepen folyó – gyakorlati kutatások, mint például a “legendás gyakorlatok” problematikája, a különböző kiszolgáltatott, nélkülöző, szenvedő, sérülékeny társadalmi (áldozati) helyzetű csoportok (romák, hajléktalanok, szerhasználók), az idősek, a civil és a nonprofit szervezetek körében lezajlott vizsgálatok. Előre vivők voltak a különböző szervezetek közötti együttműködések, a konstruktív ellátásokra fókuszáló kutatások.

Jelentősnek tekinthető, hogy a globális definíció szellemében sok kutatási téma a szociális munka makró-összefüggéseinek alaposabb feltárását is megcélozta. Például a gyermek, mint társadalmi érték, az átalakuló munkaerőpiac, a szociálpolitikai döntések hatásai, a munkaerőpiac és a képzések viszonya, a gyakorlati kutatás és a képzések összefüggései, a hatalom és a szociális munka dimenziói, az iskolai szociális munka intézményesülése, a szociális munkások pályaképe, a kutatók előmeneteli lehetőségei stb.

Különös fontosságúak voltak a kutatásmetodikával kapcsolatos kérdések és az “újabb” eljárások alkalmazási eredményeinek bemutatása: a praxisban folyó kutatások kérdései és dilemmái, a főleg kvalitatív metodikájú módszerek, mint az élettörténeti interjúk, az esetközpontú interpretatív megközelítések, a narratívák elemzése, továbbá az etnográfiai- és akciókutatások, a digitális technológia, az AI lehetőségei, az empowermentet vizsgáló skála, a kutatóvá válás, a publikálással kapcsolatos kérdések stb.

A műhelyek eredményessége abban is tetten érhető, hogy a résztvevők és közreműködők a nyilvánosság e fórumán jobban megismerhették egymást, tapasztalataikat, sikereiket, nehézségeiket, dilemmáikat, valamint párbeszédet folytathattak és kapcsolatot teremthettek, tematikai és szervezeti szempontból szélesebb ívű kutatási kooperációba kerülhettek egymással, többféle (kutatók – kutatók, team-ben, kutatók – terepen dolgozók, kutatók – tanárok, kutatók - diákok, doktoranduszok) viszonyrendszerben és keretek (team, projekt, tanszék, intézet, pályázat stb.) között.

Az 51 témát előadó kutató és a 11 felkért hozzászóló széles körű felkészültséggel, szaktudással bizonyították kutatói és/vagy szakmai, tanári tevékenységük iránti elkötelezettségüket. Az érdeklődők és a résztvevők körének növekedése, a prezentációkat követő beszélgetések végül is az egyre kritikusabb állapotba kerülő szakma kimerítő, multidimenzionális analízisét és diagnózisát is jelentették (A válságról szóló több más tanulmány közül ld. még: Bányai, 2025; Budai, 2024; Krémer, 2021; Meleg, 2025). Azaz a kutatások alaplényegéből és funkcióiból következően a különböző problematikák kritikus vagy provokatív kérdéseinek megfogalmazására és feltevésére, olyanokéra, olyan kontextusokban és dimenziókban, amelyeket általában az emberek és talán a szakmában dolgozók is kevésbé tesznek fel önmaguknak, egymásnak a reflexióik és önértékelésük során.

Összességében tehát megállapítható, hogy ebben a válságos, deprofesszionalizálódást jelentő időszakban a számtalan nehezítő és akadályozó tényező (különösen a tudományellenes politikája és a források rendkívüli szűkössége) ellenére is folytak és valósultak meg kutatások. A prezentálókat dicsérő tapasztalat- és evidenciaalapú szakmai eredmények, projektek, modellek és működésük jelentős új tudást eredményeztek, hozzájárultak a legkülönbözőbb témák megvitatásához és átgondolásához, a különböző szempontok szerinti összefüggések megfogalmazásához és következtetések levonásához.

Professzionalizáció és kutatás

A professzionalizáció és a deprofesszionalizáció kezdetektől fogva egyszerre volt jelen (és van jelen) a hazai szociális munka világában, s folyamataik változóan hullámzó és egymást akár metsző görbék rajzolatával írhatók le. A műhelyprezentációkból sokszor kiderült, hogy milyen döntések, folyamatok, jelenségek viszik előre (a képzések elindulása, az Etikai Kódex kidolgozása, a civil szervezetek működése, a tudásplatformok megteremtése stb.), és melyek nem (a különböző ágensek közötti szakadékok, idővel a túlzottan elaprózódott intézményrendszer, a jogszabályi kuszaságok, áttekinthetatlenség, a képzettség és munkaköri alkalmazás permanens ellentmondásai, a szakmai szervezetek és iskolák rivalizálása többféle dimenzióban stb.). Továbbá az is, hogy mennyire befolyásolják és alakítják ezeket külső kormányzati - hatalmi, vagy éppen belső szakmai tényezők, viszonyok, a különböző érdekek mentén egymásnak feszülő konfliktusok. A deprofesszionalizáció szellemisége és jelenségei (autoritás, a hatalmat kiszolgáló rend-és fegyelem egyoldalúsága, vagy kizárólagossága, az alapvetően ideológiai - politikai alapon megjelenő szemlélet, értékrend és attitűd stb.) jól érzékelhetően rombolják, negligálják és sokszor lehetetlenné teszik a szociális munka értékei szerinti szakmai tevékenység egészét.

Közismert, hogy mai globális világunkban a szociális munka terében is jótékony és csábító hatást gyakorol az internet, az AI (Gemini, Perplexity, ChatGPT stb.) és a digitalizáció. Hat a nyugati kultúrákban jelen lévő jóléti kapitalizmus, vagy a profitszerzést, a piaci versenyt és a tulajdonlást alapul vevő individualizáció. Hatnak a gazdasági összefonódások, a technológiai oligarchák, a kriptó, a big-tech, az automatizáció, a robotizáció veszélyeztető jelenségei és folyamányai, utóbbiak bénító, kártékony hatására sok szaktekintély és tudós folyamatosan felhívja a figyelmet. (Ld. többek között HARARI, 2024; POGÁTSÁ, 2023). Jócskán vannak újabb felkiáltó- és kérdőjelek, amelyekkel a szakma különböző szegmenseiben, így nyilvánvalóan foglalkozni lehet és kell ezekkel a szociálismunka-kutatásokban a jövőben is. Annak érdekében, hogy például elkerülhetővé váljék e már régóta megfogalmazott gondolat: “A társadalom tiszteli az élő konformistákat és a halott bajkeverőket” (McLaughlin, é.n, [http2](#); lásd még Szalai, 2026 [http3](#)).

Ugyanakkor pontosan látható az is, hogy a világban nő és nőni fog az “embertől emberig tartó” szociális munka iránti igény. Egy értékekkel telített, a törődést kifejező szellemiség, hogy van bennünk motiváció, akarat, képesség, szabadság, méltóság, ugyanakkor türelem, empátia, bizalom, s amely mind kifejezi, hogy az ember kiszolgáltatott és sérült helyzetben sokszor támogatás nélkül, vagy távlatokban a csak robotok segítségével nem képes létezni. Ami még

fontos: egyes kutatások szerint az ápolókhoz, a tanítókhoz, a szülésznőkhöz vagy a tűzoltókhoz hasonlóan a szociális munkások valószínűleg kisebb arányban tartják hivatásukat értelmetlennek, mint például a közhivatalnokok, a bankárok vagy a marketingszakemberek (Bergman, 2024).

A praxisban, az intézményeikben és a közösségeikben, a kutatások és a képzések során egyaránt termelődnek és terjednek új szakmai tudások, így az érzelmi alapokon nyugvó, gyakorlati (horizontális), vagy az alapvetően gondolkodás alapú, okkereső, rendszerező (vertikális) teoretikusak. A praxisban generált tapasztalati tudás előnye a reflektivitás és az azonnali felhasználhatóság, amelyek így gyorsan széles körűen népszerűvé is válnak (vö: best practice), ugyanakkor a "láttam-hallottam", a szóbeszéd, a közösségi média, vagy esetlegesen a felszínes és a hamis információk, a tévhitek és akár a konteók terjedését is eredményezhetik: „amit bizonyíték nélkül lehet állítani, azt bizonyíték nélkül lehet cáfolni is”, (Hitchens idézi: A riely 2023, 99, és ld. még: 125, 252, 269. old; továbbá: Krekó, 2018). A folyamatok, jelenségek okainak-okozatainak, az igazságok keresését határozottabban előtérbe helyező teoretikus tudás előnyeit az érték- és gondolkodásalapúsága és mélyrehatósága, a különbözőségeiben az azonosságok keresése, valamint a tudás rendszerbe szervezése képezik, ugyanakkor viszont ezek sokszor "csak" hosszabb távon érvényesíthetők és alkalmazhatók.

A jövőben tehát továbbra is célszerűnek tekinthetők a szociális munka világának detektálását, diagnózisok felállítását jelentő, azaz a praxisra irányuló, az ott folyó gyakorlati kutatások, s az így keletkezett tudások elemzése, a praktikus és a teoretikus jellegű tudások magasabb szintre emelése. Másrészt a különböző alternatívák, döntések, kritériumok, hálózatok, rendszerek, a szociális munka valóságát befolyásoló makró-hatások multi-dimenzionális elemzése. Nem utolsósorban az elméleti tudás praxisban történő alkalmazásának, útjainak és módjainak a vizsgálata (Budai - Szöllősi 2020).

E műhelyek és más kutatási platformok (workshop-ok, konferenciák, vitafórumok sokasága) nyilvánvalóan együtt járhatnak hozzá a jövőben is a szociális munka tudás és szakmai kompetenciák rendszerbe szervezéséhez, tudományos megerősítéséhez, a szociális munkának az alapértékei mentén történő újjá/tovább építéséhez. Ezzel a professziót jellemző ágensek közötti pozitív kölcsönhatásokhoz, a konstruktív, kooperatív együttműködésekhez, a szociális munka tevékenység és kultúra erőteljesebb fejlődéséhez, a szférában dolgozók identitásának pozitív alakulásához, a társadalmi elismertségéhez és megbecsültségéhez.

Végül is akkor tudunk a szociális munka szellemisége alapján valóságos professzionalizációról beszélni, ha a szociális munka társadalmi felhatalmazása és elismertsége mentén észszerű, szakszerű és áttekinthető rendszerbe szervezett jogszabályok alapján történik a szervezeti, intézményi és munkaköri struktúra fejlesztése. Ha működnek az érdekvédelmi-, érdekképviselői-, és civil szervezetek, ha gyarapodnak az értékes, hiteles és jól hasznosítható szakmai tudások. Ha egyértelműen a szakmai célok megvalósításához járulnak hozzá a képzések és a jegyzett tudományos kutatások. Így ebben a rendszerben teljesebb értékűen szervezülhetnek a kutatások a szakma részeként, és amelyek további előre vivői tudnak majd lenni a szociális munka további professzionalizálódásának.

Irodalom

- Az MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság küldetése és működési rendje (2017): *Párbeszéd* folyóirat 2. szám.
- A szociális munka új globális definíciója (2014): *Párbeszéd* folyóirat 1-2. szám.
- Bányai E. (2025): A deprofesszionizáció hazai és nemzetközi folyamatai *Párbeszéd* folyóirat 2. szám.
- Bregman, R. (2024): *Morális ambíció. Gyakorlati útmutató cselekvő idealistáknak.* HVG Könyvek. 15-19. old.
- Bugarszki Zs. (2014): A magyarországi szociális munka válsága *Esély* folyóirat 3. szám.
- Budai I. (2024): Reflexiók a hazai szociálismunkás-képzéshez *Párbeszéd* folyóirat 2. szám.
- Budai I. – Szöllősi G. (2020): A szociális munka gyakorlati kutatása *Párbeszéd* folyóirat. 1. szám.
- Harari, Y. N. (2024): *Nexus. Az információs hálózatok rövid története a kőkorszaktól az MI-ig.* Animus, Budapest.
- Hitchens, Ch. idézi: Ariely, D. (2023): *Tévhit. Miért hisznek racionális emberek irracionális dolgokban?* HVG Könyvek. 99. old.
- Krekó P. (2018): *Tömegparanoia. Az összeesküvés-elméletek és álhírek szociálpszichológiája.* Atheneum, Budapest.
- Krémer B. (2021): A hatalom szociális munkásától a szociális munka hatalma felé; *Párbeszéd* folyóirat 1. szám.
- Meleg S. (2025): Mi a gondoskodáspolitikai? *Párbeszéd* 1. szám.
- Pogátsa Z. (2023): *Fenntartható gazdaság vagy társadalmi összeomlás.* Kossuth Kiadó.

Internetes források

http1: <https://www.youtube.com/@3sz-szocialisszakmaiszoetseg> Letöltés 2026. április 15.

http2: <https://en.wikipedia.org> Mignon McLaughlin újságíró. Letöltés 2026. április 15.

http3: <https://merce.hu> Utolsó letöltés. 2026.05.28. Szalai E. (2026): Forrásponton hazánk. Mi van itt és mi lehet még? Letöltve: 2026. június 10.